

# Tauno Turunen

\* 28.5.1946 † 5.7.2023



Professori Tauno Turunen (s. 28.5.1946) menehtyi äkillisesti 5.7.2023. Hän toimi Sodankylän geofysiikan observatorion (SGO) johtajana vuosina 1992–2011. Turunen aloitti matematiikan opinnot Oulun yliopistossa vuonna 1966. Kolmen vuoden opiskelun jälkeen hänelle tarjottiin assistentin työtä fysiikan laitoksella. Tästä syystä hän päätti vaihtaa pääaineensa matematiikasta fysiikkaan.

Assistenttina ollessaan Tauno Turunen uudisti lähes kaikki fysiikan laboratorioharjoitustyöt. Hän oli erittäin kiinnostunut myös elektroniikasta, itse asiassa jopa niin paljon, että hänelle tarjottiin Sähkötekniikan ja elektroniikan osastolla apulaisprofessorin paikkaa. Sattumoisin samaan aikaan Suomalaisen Tiedekatemian alainen Sodankylän geofysiikan observatorio etsi uutta Ionosfääriaseman hoitajaa. Turunen päättikin siirtyä Sodankylään ja hylätä apulaisprofessorin Oulussa.

Vuodesta 1971 alkaen Tauno Turunen toimi Aeronomian yksikön hoitajana SGO:ssa ja työskenteli ionosfääritutkan (ionosondi) parissa. Itse asiassa hän korjasi SGO:n käytössä olleen ionosondin sekä siinä sivussa myös Nurmijärvellä sijainneen Posti- ja Telelaitoksen ionosondin. Kun EISCAT-tutkajärjestelmän suunnittelu aloitettiin

vuonna 1975, Turunen nimitettiin Suomen edustajaksi suunnitteluryhmään.

EISCAT-tutkajärjestelmän aloitettua toimintansa vuonna 1981 Tauno Turunen oli yhä syvemmällä tutkan syövereissä. Näin hänellä oli hyvin merkittävä rooli EISCAT Scientific Association'issa ollen ensin tekniikasta vastaavana apulaisjohtajana vuosina 1984–1987 ja koko järjestön johtajana vuosina 1998–2002. Ansoistaan EISCATissa hänelle myönnettiin Beynonmitali vuonna 2003.

Tauno Turunen toimi SGO:n johtajana liki 20 vuotta. Suomalainen Tiedekatemia nimitti Turusen observatorion johtajaksi keväällä 1992 observatoriota yli 42 vuotta johtaneen Eero Katajan jälkeen. Turunen opittiin tuntemaan tarkaksi taloudenpitäjäksi, jonka mielestä taloushenkilöstön pitää pystyä kysyttäessä kertomaan observatorion rahatilanne pennilleen vaikka keskellä yötä. Ensimmäiset johtajavuodet Turusen päätehtävä oli pitää SGO pystyssä ja luotsata se Oulun yliopiston huomaan elokuussa 1997.

Henkilökunta oppi luottamaan Turuseen monessa mielessä. Hän oli aikoinaan toiminut luottamusmiehenä ja henkilöstön edustajana ammattiliitossa. Siksi hän oli erittäin hyvin perillä työehtosasioista ja muista henkilöstöasioista.

Turusen mielestä johtajan pitää pystyä sijaistamaan kaikkia SGO:n työntekijöitä tehtävästä riippumatta. Tämän hän tekikin lähes täydellisesti. Eräänä keväänä hän oli päästänyt observatorion ruokalan emännän lomalle, vaikka toistakymmentä ulkomaista kollegaa oli tulossa viikon vierailulle. Tauno vaihtoi pikkutakkinsa esiliinaan ja valmisti koko porukalle poronkärjistystä ja muussia niin paljon, että sitä syötiin monta päivää.

Kun Turusen piti hengähtää johtajantehtävistä, hän pakeni mielipuuhaansa, eli rakentelemaan mittalaitteita elektroniikkalaboratorioon. Siellä saattoi vierähtää useita päiviä, mutta tulostakin tuli.

Tauno Turunen oli erittäin taitava suunnittelemaan ja rakentamaan uusia mittalaitteita, kuten maailman herkin ELF-VLF-vastaanotin, joka on ollut käytössä vuodesta 1992 ja yhä edelleen 32 vuotta myöhemmin laite on maailman paras. Hän kehitti myös erittäin nerokkaan ohjelma-algoritmin salamaniskujen ja verkkoharmonisten suodattamiseen. Se toimii erinomaisesti ja on niin nerokas, ettei kukaan ole pystynyt vielä kopioimaan sitä, vaikka Turunen muutamia vuosia sitten kädestä pitäen selitti ohjelmaansa useammallekin ulkomaiselle kollegalle.

Vuonna 2005 Turunen rakensi yhdessä laboratoriapäällikkö Aarne Rannan kanssa uuden ionosondin, josta tuli jälleen maailman paras ja edelleenkin 20 vuotta myöhemmin se on ainoa ionosondi, joka luotaa minuutin välein. Vielä viisi vuotta sitten kansainvälinen ”standardi” oli luotaus 10 minuutin välein.

Viimeisin laitepäivitys oli pulsaatiomagnetometrin parantaminen vuosina

2010–2011. Vasta muutama vuosi sitten koko SGO laiteketju saatiin uusittua. Turusella oli tavoitteena uusia myös riometrit, mutta hän ehti siirtyä eläkkeelle ennen uuden projektin aloittamista. Vielä eläkkeellä ollessaankin hän osallistui aktiivisesti analyysiohjelmien paranteluun ja seurasi observatorion rekisteröintejä nettisivujen kautta. Osallistuipa hän vielä yhteen kansainväliseen konferenssiinkin vuonna 2018 oltuaan jo seitsemän vuotta eläkkeellä.

Tauno Turunen oli hyvin kansainvälinen ja arvostettu tutkija, jolla oli valtava määrä ystäviä ympäri maailmaa. Hänet nimitettiin professoriksi vuonna 2003. Suomalaisen Tiedeakatemian jäseneksi hänet kutsuttiin vuonna 1998.

Yksi rakkaista harrastuksista oli viulun soitto Sodankylän Pelimanneissa, joiden mukana Tauno kierteli useissa Pohjoismaissa soittokeikoilla. Soittamisen lisäksi hän oli myös erinomainen laulujen sanoittaja ja runoilija. Löytyypä Suomen Akatemian seinältä kehystettynä yhteen matkalaskuun annettu runomuotoinen selitys, miksi Sodankylässä oli käytetty taksia virkamatkalta palatessa.

Rakas harrastus oli myös kalastus Inarilla ja tammukkapuroilla sekä pienriistan metsästys. Puutarhan hoitoa hän harrasti vaimonsa Britan kanssa kesäisin, kun marjastukselta ennätti. Tauno oli myös innokas sienestäjä, jonka erikoisherkkua olivat korvasienet. Ruotsissa ollessaan hän keräsi monen vuoden korvasienet pakastimeen ja ihmetteli, miksi ruotsalaiset pelkäävät niin paljon, etteivät kerää niitä lainkaan. Taunoa jäivät kaipaamaa kolme aikuista lasta perheineen.

*Jyrki Manninen*